

Stärkt nationell infrastruktur för design- och arkitekturområdet – rapport Svensk Form Dalarna

Följande sammanställning är den rapport från svensk Form Dalarna som ingår i förstudien *Stärkt nationell infrastruktur för design och arkitektur inom samverkansmodellen*.

Sammanställning ska inte ses som en komplett inventering över samtliga utövare eller alla företag och organisationer som på något sätt arbetar inom design- och arkitekturområdet i Dalarna. Rapporten är en redovisning över hur Svensk Form Dalarna ser på design- och arkitekturområdet i Dalarna – nuläge, utvecklingspotential och vilda nutida och framtida behov föreningen ser för att på ett framgångsrikt sätt kunna jobba med att stärka design- och arkitekturområdet i länet.

En del i arbetet med denna sammanställning har varit att genomföra en enkätundersökning riktad till ett urval av de personer och organisationer som på något sätt arbetar med design eller arkitektur i Dalarna. Till detta dokument bifogas frågeformulär och de enkätsvar som föreningen fått in.

Både enkäten och sammanställning nedan bygger på de frågeställningar som Ewa Kumlin på Svensk Form delgivit oss.

Under avdelningen Nuläge har vi även valt att presentera en relativt omfattande bakgrundsbeskrivning. För att förstå det klimat som råder för formgivare i länet är det viktigt att ha inblick och viss kunskap om Dalarnas historiska arv som alla än idag tvingas förhålla sig till på något sätt.

- 1) Nuläge – hur ser det ut idag i er region när det gäller arkitektur och design?**
- 2) Vad ser ni för utvecklingspotential?**
- 3) Vilka är Svensk Forms behov och hjärtefrågor?**

Svensk Form

Dalarna

1) Nuläge / bakgrund

1.1 Var kan i er region intresset av att hävda den goda designen och den goda arkitekturen komma till uttryck? Sker det genom föreningar, arenor, muséer eller motsvarande institutioner?

Introduktion

Få regioner i Sverige kan konkurrera med Dalarna om en lika tydlig visuell bild. Dalahästar, kurbits och faluröda stugor är alla uttryck som är starkt förknippade med regionen. Visa ett antal människor spridda över landet bilder på dessa ikoner och be dem nämna vilket landskap de förknippar med bilderna och svaret torde vara tydligt – Dalarna.

Detsamma gäller om du samlar ett antal bilder och symboler som ska presentera Sverige för den utländske turisten. Sjöar, öppna landskap, stilla vatten med ett par som rör, pittoreska byar med röda stugor, midsommarstång, flickor med blommor i håret, glada människor runt ett välfyllt middagsbord, längdskidspår ett gnistrande vinterdag, utsikt över fjällsluttningar och – så klart – en dalahäst. Bilden av Sverige är så gott som identisk med bilden av Dalarna i många fall. Samtidigt som Dalarna till synes har en tydlig unik identitet så får länet på samma gång tjänstgöra när riket i stort ska illustreras. Är detta enbart av goda, eller kan det vara så att länet förlorar en del av sig självt när Dalarna blir en representant för något större? Stärker det Dalarnas ställning, eller innebär det enbart att Dalarna förväntas ”leverera” det som Dalarna alltid gjort? Det som förväntas av kullor och masar. Låser detta förhållande fast oss alla vid en föreställning om vad som är Dalarna, nu och i framtiden?

Bakom den allmänna bilden av Dalarna finns självklart ett stort antal utövare på design- och arkitekturområdet. Företag och enskilda utövare som dagligen ska skapa och verka i Dalarna. Hur påverkar den traditionella bilden av Dalarna dessa utövare, kommersiellt och konstnärligt? Blir det en belastning och hinder, eller ger det styrka och unika möjligheter? Svaret kan självklart skifta beroende på vem vi pratar med, vilka ambitioner utövaren har och vilka målgrupper man vill nå med sina produkter. Vi kan dock vara säkra att det påverkar alla, på ett eller annat sätt. Skulle vi föra detta resonemang med formgivare i till exempel Västerbotten eller Östergötland kan vi nog vara säkra på att de inte brottas med samma frågeställning. Designutövare i/från Dalarna kan på många sätt ses som offer för en förtrollning, men om det är en tragisk förbannelse eller om tillståndet är en lyckans kraft varierar stort beroende på vem man frågar.

Slöjd

Med tanke på hur stark den traditionella bilden av Dalarna är än i dag är det inte konstigt att Hemslöjdsrörelsen är stark i länet. Slöjd och konsthantverk med tydliga kopplingar till det folkliga och traditionella Dalarna stöttas inte minst av **Dalarnas Hemslöjdsförbund**, där två hemslöjdskonsulenter arbetar heltid. Av 86 föreningar anslutna till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund hittar vi inte mindre än 13 av dem i Dalarna. Enbart

Svensk Form

Dalarna

Rättviks Hemslöjdsförening har ca 200 medlemmar, så hemslöjdsrörelsen är starkt förankrad i länet.

Dalarnas Hemslöjdsförbund och de anslutna föreningarna arbetar med att föra vidare och utveckla Dalarnas slöjdtraditioner. I och med att Dalarnas Hemslöjdsförbund har två hemslöjdskonsulenter har de stora möjligheter att bli framgångsrika i detta arbete. De arrangerar bland annat kurser, workshops och producerar utställningar. De kan även samarbeta med skolor i vissa fall.

I Dalarna finns också hela åtta stycken **hemslöjdsbutiker** som är anslutna till Dalarnas Hemslöjdsförbund. Även detta är ett unikt antal jämfört med landet i övrigt, då vi bara kan hitta 13 anslutna butiker utanför Dalarna. Dessa butiker driver i första hand försäljning av material och färdiga slöjdföremål. Butikerna agerar även som träffpunkt och i vissa bedrivs även kursverksamhet. En viktig roll som butikerna har är att de erbjuder viktiga säljkanaler för regionala slöjdare där de kan nå ut med sina alster.

Hemslöjdsrörelsen har generellt genomgått en ”föryngringskur” i Sverige de senaste åren, där traditionella material och tekniker ofta anammas av en ung generation som blandar uttryck och attityder från andra kulturområden. **Craftivism** och gerillaslöjd är idag rörelser som tar slöjden in på nya arenor och ut på stora äventyr, vilka även har en internationell scen. Gerillaslöjd har även en politisk agenda som vill visa att slöjd kan göra skillnad på flera plan. Slöjden har på detta sätt tagit plats i det offentliga rummet och på ett mer offensivt sätt letat sig ut i offentligheten.

Till hemslöjdsrörelsens vitalisering de senaste åren kan vi även inkludera **tidskriften Hemslöjd**, som efter sin redesign 2011 lyckats attrahera sin ursprungliga målgrupp så väl som nya nyfikna läsare (ett bra exempel i sig att design kan förändra och förtydliga en produkt och ett budskap). Tidningen arbetar hela tiden målmedvetet med att förankra slöjden i samtiden. Hemslöjd utnämndes till årets kulturtidskrift 2014 och vann Publishingpriset som årets facktidsskrift 2012, 2013 och 2014. Tidningen har även vänt en kraftigt fallande upplagetrend.

Slöjden i Dalarna har också en stark aktör i **Sätergläntan**, Insjön. Mer om skolan längre fram i rapporten.

Konsthantverk

I Dalarna finns vid sidan av slöjden och den renodlade konsten en relativt stark bas för konsthantverk. Det finns flera professionella eller semiprofessionella utövare som jobbar med smide, keramik, silversmide, trä och textil i olika former. Bland det mer dalatraditionella hantverket har vi dalahästtillverkningen i Nusnäs, hårarbeten som traditionellt sett gjorts av kullor i Våmhus samt kurbits- och dalamåleri. Hit får vi även räkna flertalet småskaliga tillverkare av accessoarer och smycken, ofta med detaljer hämtade från traditionella mönster och uttryck i Dalarna.

Svensk Form

Dalarna

Flertalet konsthantverkare samarbetar genom hantverkskollektiv som ofta även driver butik för att medlemmarna på så sätt ska kunna sälja sina föremål. Exempel på väletablerade hantverkskollektiv i Dalarna är Blå Snigel Konsthantverk (Falun), Handslaget (Rättvik) och Hantverkshuset Kråkan (Svärdsjö).

En verksamhet som verkar i kraft av egna traditioner är **Alice Lund Textilier** i Borlänge. Företaget grundades på 30-talet av Alice Lund som ofta kallats för en lyrisk funktionalist. Detta på grund av att hennes konstnärskap utgick från användandet av naturliga material och att utnyttja handvävningens möjligheter. Idag arbetar de på uppdrag av konstnärer för textil utsmyckning av privat och offentlig miljö. Ateljén arbetar främst med handvävning och alltid med fokus på hög kvalitet i material, vävteknik och konstnärligt uttryck. De senaste tio åren har ateljén samarbetat mycket med textilkonstnären Helena Hernmarck. Andra konstnärer som ateljén jobbar med är Olle Nyman, Lennart Rodhe, Nils G. Stenqvist och Gösta Backlund.

Wålstedts Textilverkstad i Dala-Floda har ända sedan firmans grundande 1935 tillverkat ullgarner för konstvävnad och stickning. I dagsläget spinns ca 2000 kg färdigt garn per år. För att klara den produktionen köps ca 4000 kg svensk ull in. Ullen köper de in direkt från ett nätverk av lokala leverantörer och hela tillverkningsprocessen inklusive färgning sker på plats i egna lokaler.

Arkitektur

I Dalarna – liksom i stora delar av Sverige – har den faluröda stugan en särställning. Den är rotad i den svenska folksjälen och en plats som många målar upp för sitt inre när man ska bilda en plats för kontemplation och återhämtning. En bildsökning av ordet ”sommarmstuga” på Google ger en ganska tydlig bild av detta förhållande.

Timmerhuskulturen är Dalarnas främsta bidrag till världens unika kulturmiljöer. Kännebilderna för timmerhuskulturen i Dalarna är framför allt de rödfärgade tätbebyggda byarna och de gråfärgade byggnaderna på fäbodarna. Den är geografiskt representerad över hela landskapet och historiskt ända tillbaka till medeltiden. Det äldsta daterade huset är eldhuset på Zorns gammelgård i Mora som har daterats till år 1237. Under 1600-talet ägde en välståndssökning rum bland bönderna vilket märks i byggnadsskicket då många timmerbyggnader med mycket hög kvalitet finns kvar från denna epok. Sågteknikens utveckling på 1800-talet påverkade också timringstekniken med enklare och mer enformiga knutar. Byggnaden av timmerhus dog inte ut i och med industrisamhällets framväxt men omvandlades och blev i stället populärt bland kategorin sommarnöjen och sportstugor.

Under **1900-talet** är det främst Bergslagen med sina välordnade och strukturerade brukssamhällen som satt sina spår. I byggandet av folkhemmet tog en demokratisk kommunledning över bruksledningens tidigare ansvar. Under ett sekel kom bostäder och villkor som erbjöds den arbetande befolkningen att förändras på fundamentalt sätt vilket satt spår i våra bebyggelsemiljöer

Svensk Form

Dalarna

I Dalarna har en mängd namnkunniga arkitekter verkat och satt sina spår under 1900-talet, här bland Oswald Almqvist, Ulla Bodorff (landskapsarkitekt), Alvar Aalto, Ralph Erskine, Cyrillus Johansson, Haakon Ahlberg och Jack Hanson. Anders Diös är en av länets mest välkända byggherrar vars rika produktion återfinns både inom och utom länsgränserna. I detta sammanhang får man heller inte glömma alla de arkitekter, ingenjörer och byggherrar som verkat utan större uppmärksamhet men som ofta visar upp en omfattande produktion vilken är den som i största grad format våra vardagsmiljöer.

Idag finns ett flertal **arkitektkontor och fristående arkitekter** i Dalarna. En koncentration av dessa finns i Falun/Borlänge. De flesta arkitekter jobbar med regionala och lokala uppdrag som t.ex. renoveringar, tillbyggnader och nybyggnation. De större kontoren har oftast bred kompetens och jobbar med hela processen från första skiss till färdigt hus.

Om stora delar av 1900-talet präglades av funktionalism och de tidigare sekelns främsta arv är de röda trähusen är det desto svårare att sja om vad dagens byggande kommer att lämna efter sig. Precis som i övriga landet har vi en **villabebyggelse** utan styrning, där nyetablerade villaområden rent visuellt är mycket splittrade. På ett och samma kvarter går det att hitta byggnader som är influerade av romantiska herrgårdar och nyfunkishus med sneda tak, förskjutna huskroppar och stora fönsterpartier. Inklämda bland dessa ytterligheter går det även att hitta villor som tycks vara kataloghus från ett svunnet 80-tal. Gemensamt för dessa är att de tar liten hänsyn till andra byggnader i sin omgivning och platsen där de placeras. Detta är inget fenomen unikt för Dalarna, men med tanke på den tradition av småskaligt trähusbyggande som finns i länet är det tråkigt att inte fler ser möjligheten att skapa något modernt för vår tid, som både tar hänsyn till dagens förutsättningar och gårdagens kvalitet och traditioner. Under en promenad bland villakvarter från exempelvis 30-, 50- och 60-tal går det däremot att hitta god arkitektur med egna uttryck trots att de tydligt tillhör en viss epok.

Gestaltandet av **flerfamiljshus och övriga byggnader** är generellt bättre, kanske för att beställarna i högre grad har professionell kunskap om processen. Visst finns det tråkiga exempel på byggnader som tycks uppstå ur en given mall där ekonomisk styrning prioriteras betydligt hårdare än konstnärlig gestaltning, men eftersom det inte går att plocka fram en katalog och med några enkla bockar i kanten beställa en skola eller ett nytt kvarter med hyreshus får vi per automatik en process som måste ta hänsyn till behov och omgivning i större utsträckning.

Källa timmerhuskulturen och 1900-talets byggande: Dalarnas museum

Design

Som vi tidigare konstaterat är Dalarna än idag starkt präglad av sina traditionella objekt och uttrycksformer som dalmålning, dalahästar, kurbits och dräkt detaljer. Till skillnad från hemslojden som har sitt ursprung i allmogens bruksföremål finns det ingen väletablerad tradition av designade föremål i Dalarna. Den industri som växte fram under 1800- och 1900-talet var främst kopplad till storskalig basnäring som gruvbrytning, järnverk, pappers-

Svensk Form

Dalarna

tillverkning samt skogs- och sågverksindustri. Den tillverkning av möbler och andra bruksföremål blev fortsatt småskalig i länet, och utvecklades inte på samma sätt som i till exempel Småland.

Att designade föremål framställts i liten skala – ur ett industriellt perspektiv – innebär inte att Dalarna varit utan framstående formgivare på området. **Karin Larsson** och hennes man Carl var ett kreativt par som på var sitt sätt varit delaktiga i att skapa bilden av Dalarna – och Sverige. Medan Carl avbildade familjen och hemmet i Sundborn var det Karin som med sina konstnärliga talanger formade hemmet med nyskapande textilier, moderna möbler och egendesignade kläder. Karin föregick till exempel den kommande abstrakta textilkonsten. Hennes djärva kompositioner var utförda med starka färger och hennes broderier hade ofta stiliserade växter. I svart och vitt linne omtolkade hon japanska motiv. Hon var tekniskt äventyrlig och utforskade traditionella tekniker samtidigt som hon experimenterade med nya. Karin fick sitt stora erkännande i och med utställningen ”Carl and Karin Larsson: Creators of Swedish Style” på Victoria and Albert Museum i London 1997.

Många anser att Karin Larsson är en av Sveriges första moderna designer och en utomordentligt skicklig inredare. Eftersom arvet efter Carl och Karin Larsson är ständigt levande så är det lite märkligt att inte fler av länets formgivare arbetat i hennes anda genom att kombinera nya samtida idéer, humor och oväntade upptåg med traditionella uttryck och material. Istället är det producenter som till exempel Ikea som har exploaterat ”the Larsson Style” i stor skala.

Bland de företag i Dalarna som kanske bäst har moderniserat det traditionella uttrycket är **Jobs Handtryck** i Västanvik utanför Leksand. Deras mönster känns lika fräscha idag som de antagligen kändes när de första produkterna lanserades 1944. Vackra mönster i sköna färgställningar som inte behöver skämmas intill tyger formgivna av till exempel Josef Frank. Tidlösa designklassiker unika i sitt slag. Idag används tygerna bland annat till möbler, gardiner, kläder, kuddar, väskor och dukar.

Bland de designprodukter från Dalarna som kanske utvecklats allra framgångsrikast det senaste decenniet är **Pappelina**. Företaget designar och tillverkar moderna mattor i plast, samt lampor, kuddar, kökshanddukar och plädar i ull och bomull. Tyngdpunkten i sortimentet är plastmattan. Mattorna har blivit en försäljningssuccé i Sverige och företaget är representerade i många länder runt om i världen. Mattorna vävs fortfarande i Leksand med en vävteknik som föddes 1948.

Ulf Hanses är troligen Dalarnas mest kända – och mest anonyma – designer. Han är bland annat upphovsman till den världskända Streamlinern, som finns på museum och designbutiker runtom i världen samt i den internationella designlitteraturen. Grunden till Ulf Hanses designarbete är leken med former, volymer och proportioner. Bland hans uppdragsgivare finns Boda Nova, IKEA, Playsam och Handitech. Ulf Hanses har deltagit i en rad designutställningar både nationellt och internationellt och finns representerad på bland annat Tokyo Toy Museum och Japan Toy Museum. Han har erhållit utmärkelsen Utmärkt Svensk

Svensk Form

Dalarna

Form vid flertalet tillfällen. Ulf är idag en av få frilansade produktdesigner i Dalarna som är etablerad både nationellt och internationellt.

Bland de yngre företagen som plockat upp detaljer från traditionella dalamönster kan vi bland andra nämna **Lycka Form** från Leksand. På deras produkter återfinns välkända mönster från bygdens dräkter, men applicerade på exempelvis yllefiltar, mattor och postlådor. Lycka Form är en av flera formgivare och producenter som jobbar med produkter där de applicerar traditionella mönster i nya sammanhang.

Renodlad **industri-design** bedrivs i Dalarna i ganska liten skala. Det finns ett fåtal fristående företag som erbjuder design- och produktutveckling. Bland dessa kan nämnas **Creator** i Vikmanshyttan samt **Innordica Design** och **Dalelven produktutveckling** i Borlänge. Förutom dessa fristående företag finns det ett antal designintensiva företag som har egna designers anställda. Som exempel kan nämnas FM Mattson och Mora Armatur som utvecklar blandare och kranar.

1.2 Finns det arenor där design och företag möts?

I Dalarna finns det idag få arenor och mötesplatser där design och företag möts. Det saknas både mötesplatser där designers, formgivare och arkitekter kan mötas sinsemellan och mötesplatser där dessa yrkesgrupper kan möta kunder och uppdragsgivare. Det saknas också platser där en designintresserad allmänhet kan ta del av information, inspiration och samtal inom design- och arkitekturområdet. Däremot är, som nämnts tidigare i rapporten, hemslöjdsrörelsen stark i Dalarna. De har sina interna och externa mötesplatser som kretsar kring hemslöjdsföreningarna och hemslöjdsbutikerna i länet.

Som vi ser det finns inga fasta arenor och mötesplatser som drivs med kontinuitet, däremot dyker det ibland upp tillfälliga lokala initiativ. **FormBar**, som arrangeras 4–6 gånger per år av Svensk Form Dalarna, är ett exempel på tillfällen då designintresserade bjuds in till föreläsningar och samtal. Under det senaste året har också **Fröken Kumlin Gallery & Showroom** i Avesta varit en fysisk plats där konstnärer, slöjdare, fotografer och hantverkare kunnat ställa ut och sälja sina alster. Tyngdpunkten har dock legat på konst, varför det inte varit en arena som i första hand riktat sig till verksamma inom design- och arkitekturområdet. Det har även bedrivits vissa kortare kurser i lokalen.

Dalarnas museum har inom ramarna för sin utställningsverksamhet vid några tillfällen haft utställningar som berör design- och arkitekturområdet. Ibland kan det även arrangeras föreläsningar på området. På grund av deras uppdrag som länsmuseum handlar det främst om byggelsehistoria när de själva arrangerar något inom området.

Svensk Form

Dalarna

Den enskilt största arenan som Dalarna sett på området de senaste åren är **Dalarna Modern Showroom & Marketplace**. Under två somrar i rad har en spännande blandning av konstnärer, kreatörer, designers, hantverkare, fotografer med flera som alla representerar olika uttryck och förhållningssätt fått möjligheten att visa upp sig på Magasinet i Falun. Miljön har varit en upplevelse någonstans i gränslandet mellan utställning och butik där de flesta verken varit till salu. Här har också funnits en hörna där barnen fick möjlighet skapa och vara kreativa, samt ett litet café. Utställningen har varit öppen dagligen under juli–augusti.

Verket/Avesta Art: Sedan 1995 har Avesta Art varit Dalarnas största arena för samtidskonst. I samklang med slaggstensväggarnas uttrycksfulla inramning på Verket har besökarna kunnat ta del av nya teman och olika uttryckssätt. Samtidskonst möter industrihistoria och naturvetenskap i harmoni och kontrast. Storskaliga verk och nyskapande tekniker samsas med traditionella uttryck i den levandegjorda industrihistorien. Sedan 2010 är Avesta Art årligen återkommande. Verket/Avesta Art har även en kreativ verkstad för barn. Det kreativa lärandet är något som ringar in Avesta Arts grundtanke.

Detta är en miljö som även skulle fungera utmärkt för utställningar och verksamheter inom design- och arkitekturområdet. På Avesta Art 2014 medverkade till exempel Cecilia Cronelid med "Building pieces" och "Drawing pieces" där barnen gavs möjlighet att utforska rumslighet med bland annat smart utformade bygg-/lekobjekt. Här fick besökarna prova att bygga upp och riva ner strukturer och världar. Interaktivitet och kreativitet med gränslösa möjligheter som vi gärna ser mer av på Verket.

Inom ramarna för Avesta Art finns även **Avesta Art Academy** som startade 2010. Med utgångspunkt i Avesta Arts unika möte mellan industrihistoria och samtidskonst är ambitionen att skapa ett konstnärligt kunskapscentrum av riksintresse. Målgrupperna är flera: konstnärer, konststuderande vuxna, studenter och forskare vid högskolor och universitet, kulturentreprenörer, beslutsfattare och verksamhetsansvariga i kultursatsningar med betydelse för en orts identitet och utveckling. Samverkande part är Länskonst Dalarna och Landstinget Dalarna. Tidigare i år arrangerade Avesta Art Academy en föreläsning med Ola Andersson, arkitekt, arkitektkritiker och författare till bland annat böckerna *Vykort från Utopia* och *Hitta hem – Stockholm och bostadsbristen*. Föredraget hade rubriken *Den mindre stadens utmaningar och storstadens lockelse* och berörde den mindre stadens utmaningar i ett land med Europas snabbaste urbanisering. Avestas stadsarkitekt Ingalis Morfeldt deltog genom att reflektera över Avestas historia och framtida utmaningar.

Meken är en mötesplats, konsthall och kulturhus i Smedjebacken. Här arrangeras utställningar, konserter, workshops och andra upplevelser i samarbete med föreningar och entreprenörer. Precis som Verket i Avesta är Meken inrymt i gamla industrilokaler. Meken ligger i en vacker hall som tidigare tillhörde valsverkets gamla mekaniska verkstad. Miljön som förr präglades av hårt arbete är idag en brännpunkt för kultur och industriarv. Grafik, foto, målningar och keramik är några exempel på uttryck som rymts inom Mekens väggar i olika former. Meken arbetar även med kreativa teman riktade mot barn och ungdomar. Lokalen går att hyra för bland annat utställningar, konserter och konferenser.

1.3 Hur hävdas intresset av god arkitektur i kommunerna, visavi byggherrar och byggföretag?

Generellt håller både kommuner och byggherrar relativt låg profil i dessa frågor i Dalarna. Det är i all fall sällan som kommunerna eller byggherrarna tar initiativ till offentliga samtal om arkitektur och stadsplanering. Anmärkningsvärt i sammanhanget är att Falu Kommun inte har någon stadsarkitekt, något som alla kommuner i Dalarna förutom Vansbro och Älvdalen har i dagsläget.

I Säter jobbar en stadsarkitekt deltid och delar sin tid med en tjänst som planarkitekt i Hedemora. En lösning som är ny under året och säkert kan ha vissa positiva samordningseffekter. Leksand, Rättvik och Borlänge har egna stadsarkitekter medan Mora och Orsa delar på en tjänst. Smedjebacken har en stadsarkitekt som arbetspendlar från Stockholm.

Positivt i sammanhanget är att stadsarkitekterna i både Ludvika, Smedjebacken och Borlänge till och från engagerar sig genom att arrangera stadsvandringar i respektive stad. Historia och samtidens mötesplatser i Ludvika är exempel på tema för ett sådant evenemang.

Även i **Avesta** har kommunen tagit initiativ till stadsvandringar, och då har särskilt Alvar Aaltos centrumbyggnad varit i fokus. I Sverige har tre Aaltobyggnader förverkligats; Västmanland-Dala Nation i Uppsala, en utställningspaviljong i Hedemora och affärs- och bostadshuset i Avesta, det så kallade Aaltohuset. Huset byggdes av Ernst Sundh Byggnads AB 1960. 2005 renoverades huset och dess etagevåning återställdes till originalskick.

I Avesta fanns långt gångna planer att bygga ett helt centrum – **Akropolis** – signerat **Alvar Aalto**. Projektet presenterades 1944 i samarbete med den lokale byggmästaren Ernst Sundh. Efter 61 års bordläggning av Aaltos förslag till centrumplan för Avesta, föll ärendet till slut under Avestas fullmäktigeklubba hösten 2007, efter en tre timmar lång debatt. Beslutet innebar att Projekt Centrumförnyelse gavs i uppdrag att "väga in Alvar Aaltos idéer i projektet och att idéerna prövas som grund för arbetet med en fördjupad översiktsplan för Avesta Kommun". Det är intressant att se hur storslagna stadsplaner verkligen kan engagera när visioner läggs fram för diskussion, och visst är det spännande att tänka sig hur Avesta skulle uppfattas idag om projektet blivit verklighet. Kanske kan visionerna än en gång vara underlag till diskussion om våra framtida stadskärnor. En intressant redogörelse om Akropolis finns på Sveriges Arkitekters webbplats. <http://old.arkitekt.se/s32594>

Vid samtal mellan **Falu Kommun** och representanter för Svensk Form Dalarna har kommunen pratat om att instifta ett "skönhetsråd", där man tänker sig att representanter från olika föreningar och organisationer ska kunna titta på gestaltning och utsmyckning i det offentliga rummet. Föreningen har ännu inte fått någon inbjudan till att delta i ett sådant sammanhang, men vi är självklart intresserade av att medverka i en sådan dialog.

Svensk Form

Dalarna

Som vi lyft tidigare i detta dokument ser vi på många platser villabebyggelse utan styrning, som ger ett ytterst spretigt visuellt intryck. En status som inte är unik för Dalarna, utan en verklighet i hela landet. Vi ifrågasätter också om rådande exploatering av villaområden som enskilda satteliter i städernas ytterområden som förutsätter personbilstransporter kan vara hållbara lösningar. Här skulle vi gärna se att Dalarnas kommuner tittar på hur de kan bidra till en utveckling på plan- och stadsplaneringsområdet. Vi är övertygade om att attraktiv bebyggelse och genomtänkt planering kan bidra till att stärka kommunernas attraktionskraft. Det vore intressant om utvecklingen av Dalarnas bebyggelse kan ta avstamp i de attraktiva miljöer som finns idag och anpassa nya områden och byggnader till dagens och framtidens krav på boende och byggande. I samhället i stort ser vi till exempel att allt fler värdesätter miljöer där man kan välja bort bilen, och istället sköta sina dagliga transporter med cykel och kollektivtrafik. Att urbaniseringen fortfarande är en stark trend innebär också att Dalarnas städer hela tiden måste konkurrera om inflyttning med andra städer utanför vår region. Av den anledningen är det ytterst viktigt att kommunerna har en långsiktig plan på detta område, om de i framtiden vill vara attraktiva orter med positiv befolkningsutveckling.

Trästad Falun är ett begrepp som innefattar de gamla gruvarbetarbostäderna i stadsdelarna Elsborg och Gamla Herrgården samt den äldre bebyggelsen i Östanfors. I modern tid har Falu Kommun engagerat sig i projektet *Trästad*, för att om möjligt kunna utveckla byggandet av flerfamiljshus och större byggnader i trä. Trästad är en nationell satsning med klimat och rationellt byggande i fokus och ska tjäna som en inspirationskälla för lokala byggare, arkitekter och politiker. Syftet är att utveckla svensk kompetens och teknik, och på sikt skapa en europeisk och global marknad för svensk industriell träbyggnadsteknik. Trästad leds av landhövdningen i Västerbotten Magdalena Anderson och ett Trästadsråd.

Ett led i ambitionerna att bygga fler större byggnader i trä uppfördes i Falun 2008 **Kvarteret Hyttkammaren** med hyresrätter där husen byggts med avancerad träteknik. Bostäderna ritades av falukontoret Mondo Arkitekter.

I Falun pågår projektering av ett nytt äldreboende i stadsdelen Hälsinggården. Boendet, som ska byggas i två etapper om 32+16 lägenheter, beräknas vara klart för inflyttning hösten 2015. Byggnaden är del i EU-projektet InnoBuild som Falu kommun och Lyngdal i Norge samarbetar genom. Byggnaden skall uppföras med de senaste och framtida teknikerna inom byggande, energihushållning och daglig verksamhet. Byggnaden ska vara resurseffektiv för drift och underhåll, personal och byggtid men skall ändå vara användarpositiv för såväl de boende som för de som arbetar i byggnaden. Så sent som 23 oktober 2014 arrangerade Falu Kommun en workshop kring detta projekt i samarbete med Trästad, Sveriges Träbyggnadskansli, Skogsriket och Länsstyrelsen i Västerbotten.

Det är mycket positivt att Falu Kommun har höga ambitioner med detta projekt, och det blir mycket intressant att följa utvecklingen och studera det färdiga resultatet. Förhoppningsvis kan detta äldreboende bli en förebild och ett gott exempel på framgångsrik så kallad "healing architecture". Det mest kända exemplet är möjligen sanatoriet i Pemar som Alvar Aalto

Svensk Form

Dalarna

skapade i Finland 1930. Bland andra mer sentida exempel kan nämnas cancerrådgivningscentret Livsrum i danska Næstved som stod klart våren 2013. Äldreboendet i Falun ritades av Innordica Design från Borlänge.

Byggdialog Dalarna är en ideell förening som samlar flera aktörer inom byggsektorn i Dalarna. Bland medlemmar och styrelseledamöter hittar vi representanter från arkitektkontor, byggherrar, fastighetsägare och byggföretag. Byggdialog Dalarna har en mångårig historia. Grunden lades på 1980-talet då miljöfrågan började tas på allvar i byggsektorn. Så småningom bildades ett lokalt kretsloppsråd i Dalarna. Kärnan av personer som då engagerade sig i hållbar utveckling har funnits med hela tiden. Byggdialog Dalarna har under sin historia varit projekt, EU-projekt, nätverk och klusterinitiativ men har nu funnit sin form i och med den ideella förening som bildades i slutet av 2012.

Byggdialog Dalarna arbetar huvudsakligen i dialoggrupper som bildats kring olika temaområden men driver också projekt i vissa frågor. De samverkar också med projekt som drivs av andra. Bland det senaste årets verksamhet kan vi bland annat hitta en workshop om materialval samt seminarium om modernt träbyggande och vattenskador. Byggdialog Dalarna kan mycket möjligt vara en framtida samarbetspartner för Svensk Form Dalarna i arkitekturfrågor.

Två intressanta arkitekturprojekt med olika inriktning i Dalarna det senaste året som förhoppningsvis kan öka intresset för god arkitektur i branschen är Fiskarhedenvillans huskollektion *Tind* och det nya högskolebiblioteket i Falun.

Inför **Fiskarhedenvillans** 20-årsjubileum förra året ville småhusproducenten i Borlänge göra något extra, därför inleddes samarbetet med arkitektkontoret Claesson Koivisto Rune. Deras uppdrag var att tolka en modern nordisk villa som var flexibel i storlek och med en utformning som skulle passa enskilda familjers behov och fungera på enskilda platser. Slutresultatet – huskollektionen *Tind* – har blivit uppmärksammat och prisad långt bortom Fiskarhedenvillans traditionella målgrupp, och tidigare i år vann *Tind* kategorin ”produktdesign” vid Red Dot Design Award, en av de mest prestigefyllda internationella utmärkelserna i sitt slag. *Tind* är även nominerad till Design S 2014, Sveriges nationella designutmärkelse som i år delas ut för femte gången i Svensk Forms regi. *Tind* är bra exempel på hur väl genomarbetad design inte bara skapar en attraktiv produkt, utan också kan tillföra stora PR-värden. Fiskarheden ska premieras för att de vågade ta ut svängarna. Förhoppningsvis kan detta exempel även inspirera producenter inom andra områden som funderar på om design verkligen kan göra nytta.

Ett annat gott exempel på en byggnad som fått mycket uppskattning det senaste året är **Högskolan Dalarnas** nya bibliotek i Falun. Efter en arkitekturtävling gick uppdraget till danska arkitektbyrå Adept som tillsammans med japanska arkitektbyrå Sou Fujimoto, danska ingenjörfirman Rambøll Engineers, tyska landskapsarkitekten Topotek1 Landscape och danska konstnären Jeppe Hein utvecklade byggnaden. Biblioteket fick i början av oktober

pris i kategorin "Avslutade byggnader - högre utbildning och forskning" under World Architecture Festival 2014 i Singapore. Juryns motivering lyder: "Biblioteket och omgivande stadsrum är utformat som en dynamisk mötesplats med aktiviteter för studenter, anställda och besökare till Högskolan Dalarna. Biblioteket är byggt som en "spiral av kunskap" som iscensätter ett brett utbud av upplevelser och inspiration." Byggnaden har även blivit uppmärksammad i både svensk och internationell arkitekturpress. Vi får hoppas att fler beställare och byggmästare inspireras av biblioteket och den uppmärksamhet byggnaden fått. Kanske kan den även få våra regionala arkitektkontor att vässa pennorna och bli ännu modigare, då det bevisligen går att ta ut svängarna även i Dalarna.

1.4 Finns det starka röster – individer eller institutioner – som driver dessa intressen i den lokala och regionala offentligheten?

Så vitt vi kan bedöma finns det inga individer eller institutioner som sticker ut och tar extra mycket plats i offentligheten rörande frågor som berör design- och/eller arkitekturområdet.

Det finns inga institutioner eller organisationer med tydligt uppdrag att arbeta med dessa frågor, som exempelvis i Västernorrland och Jämtland. **Regionalt Designcentrum Jämtland** är en resurs för designprocesser och designkompetens i Jämtland och Härjedalen. Verksamheten handlar om att synliggöra kulturella och kreativa näringar samt tillgängliggöra form och design genom rådgivning, kurser, seminarier och utställningar. Designcentrum arbetar även med att inspirera näringslivet att använda designprocesser för att stärka produkter, tjänster och varumärken. Regionalt Designcentrum Jämtland sorterar under Länskulturen, som är en del av Regionförbundet Jämtlands län. Länskulturen är Jämtlands läns regionala kulturadministration. Uppdraget är att, i enlighet med de kulturpolitiska målen, samverka med staten, kommunerna, civilsamhället och det fria kulturlivet, för ett dynamiskt och tillgängligt kulturliv i hela länet. Länskulturens egna verksamheter är Estrad Norr - Jämtlands läns musik och teater, Filmpool Jämtland, Regionalt Designcentrum, Bildkonsten med konstkonsulent samt Hemslöjdskonsulenter.

2009–2012 drevs projektet **GävleDala Designlab** i Stiftelsen Teknikdalens regi. Projektet var en satsning med huvudsakligt syfte att hjälpa företag och organisationer i Gävleborg och Dalarna att utvecklas med hjälp av industridesign. Arbetet finansierades genom EU:s regionala utvecklingsfond Norra Mellansverige, Region Dalarna, Region Gävleborg, Rättviks Kommun, Orsa Kommun, Mora Kommun och Leksands Kommun, och påminner till stora delar om den pågående verksamhet som **Design i Västernorrland** driver. Stiftelsen Teknikdalen som grundades 1987 jobbar med olika former av utvecklingsprojekt. Initiativet kom från Stora Enso, Swedbank, SSAB, Vägverket och Borlänge kommun. För att ytterligare förankra verksamheten ingår Falu kommun, Banverket och en adjungerad representant från Mora kommun i Stiftelsens styrelse.

Dalarnas Arkitekturråd har genom åren uppmärksammat god arkitektur på flera olika sätt, bland annat genom att i en tävling utse Dalarnas vackraste arbetsplats. Under designåret 2005 delade de även ut ett designpris som vanns av vägprojektet *Vackert Rättvik*. Övriga nominerade var servicebyggnaden vid Ornäshuset i Borlänge, Världsarvshuset vid Falu Gruva, tillbyggnaden till Zornmuseet i Mora och vattenparken i Framtidsdalen i Borlänge.

Sveriges Arkitekter, lokalavdelningen Gävle Dalarna – **SAGDA** – är en av Sveriges Arkitekters 15 lokalavdelningar. Föreningen vill genom sin verksamhet främja förbundets syften och vara en sammanhållande länk mellan arkitekter och planerare inom Gävleborgs och Dalarnas län.

Även SAGDA delar ut ett arkitekturpris. Priset delas ut vart annat år till välförtjänta personer, företrädesvis arkitekter, vars arbetsinsatser inom ämnesområdet förtjänar särskild uppmärksamhet. Prisets syfte är att genom sin offentlighet och publicering öka allmänhetens, medias och presumtiva beställares intresse för byggnadsarkitektur, landskapsarkitektur, stadsbyggnadskonst och fysisk planering inom regionen. Syftet är samtidigt att uppmärksamma företrädare för dessa discipliner.

1.5 Finns intresset företrätt i nyhetsbevakning och debatt i medierna?

Medielandskapet i Dalarna domineras till stora delar av **Dalarnas Tidningar** (DT, som i sin tur ägs av MittMedia). DT ger ut dagstidningarna Falu Kuriren, Borlänge Tidning, Mora Tidning, Ludvika Tidning och Södra Dalarnes Tidningar. De olika tidningarna är i princip olika lokaleditioner av en och samma tidning, där Del 2 innehåller identiskt material (insändare, kultur&nöje, sport, familj, etc). DT har även ett nära samarbete med Dala-Demokraten som också ägs av MittMedia. DT driver även webbplatsen dt.se och ger ut gratistidningen Mitt Dalarna som distribueras till en majoritet av Dalarnas hushåll.

På lördagar bifogas helgmagasinet **Pralin** med alla editioner av DT. Pralin erbjuder ”lättare” läsning i form av personporträtt, inredningsreportage, mode, etc. I Pralin kan det förekomma reportage om formgivare som är verksamma i regionen, eller artiklar om personer som ursprungligen kommer från Dalarna men som – efter studier på annan ort – gjort karriär utanför länet. I den mån de skriver om design rör det sig främst om ”plocksidor” med olika designobjekt för heminredning. Arkitektur behandlas sällan i någon annan form än som hemma-hos-reportage där främst inredning/möblering lyfts fram. Så sent som lördag 8/11 2014 gjordes dock ett undantag då ett rätt initierat reportage – med besök i en av de unika etagevåningarna – om Aalothuset i Avesta.

På nyhetsplats kan DT emellanåt rapportera om nyhetshändelser som berör området. Till exempel artiklar om Högskolebibliotekets och Fiskarhedenvillans uppmärksammade priser i skilda design- och arkitekturtävlingar (se annan plats i rapporten). De kan även publicera notiser och kortare artiklar om exempelvis Rödfärgspriset och evenemang som Svensk Form Dalarna arrangerar, inte sällan under Kultur & Nöje.

I den mån det i huvudtaget förs någon **debatt** i media handlar den om kostnader, att politiker prioriterar fel och i någon mån av felaktig markanvändning (det finns t.ex. många högljudda personer som önskar fler gratis parkeringsplatser i centrala Falun). Dessa ämnen diskuteras på insändarsidorna och kan i vissa fall plockas upp i ordinarie nyhetsrapportering. Det är mycket sällan som insatta personer för en debatt på professionell nivå rörande design och arkitektur.

I Dalarna har vi dock turen att med jämna mellanrum kunna läsa de krönikor som Svensk Forms VD **Ewa Kumlin** skriver. Att Ewa är bördig från Dalarna är säkert en starkt bidragande orsak till att DT tar in hennes krönikor, vilket vi är mycket tacksamma för. Här kan Ewa resonera om så skilda ämnen som önskelistor till kulturministern, statliga utredningar om gestaltad livsmiljö och vikten av slöjd och kreativa ämnen i skolan.

Förutom DT finns ett antal annonstidningar och gratistidningar, där nöjestidningen **Nolltvå** och **Annonsbladet** är de som har bäst distribution i Dalarna.

Vad gäller bloggar och webbplatser finns ett antal som främst berör heminredning. Bland de som har en lite bredare inriktning finns **Dalaliv** (www.dalaliv.se). Dalaliv har även precis kommit ut med sitt första nummer som papperstidning. Innehållet påminner om Pralin (se ovan) och kombinerar porträtt med reportage om design och heminredning.

Etermedierna i länet är **SR P4 Dalarna** och **SVT Gävledala**. Idag producerar SVT Gävledala i princip enbart nyhetssändningar. P4 Dalarna sänder dagligen både nyheter och magasinprogram/talk shows. Vid några tillfällen har P4 Dalarna sänt inslag med representanter från Svensk Form Dalarna eller gäster som medverkat i föreningens evenemang.

1.6 Finns det utbildningar (och forskning) av något slag med mer kvalificerad inriktning mot form, design och arkitektur?

Högskolan Dalarna har inga utbildningar inom design- eller arkitekturområdet som är inriktad på fysisk gestaltning, men det finns program med inriktning på grafisk design, audiovisuell design och ljuddesign. Någon forskning inom området bedrivs inte på Högskolan Dalarna.

Grafisk Design – kandidatprogram, 180 högskolepoäng: Programmet fokuserar på att ge studenterna en bred utbildning med kunskaper och färdigheter som täcker in alla delar från idé

Svensk Form

Dalarna

till design och publicering. Tidigare hette motsvarande utbildningen Grafisk teknologi med inriktning på tryckindustri och prepress, med vissa moment i grafisk formgivning i kursplanen. Sedan ett par år tillbaka är utbildningen helt fokuserad på grafisk design.

Audiovisuell produktion, 180 högskolepoäng: Utbildningen riktar sig till dem som vill kombinera ljud/musik och bild. Moment i utbildningen fokuserar bland annat på experimentell audiovisuell konst samt kommersiella och kommunikativa funktioner inom audiovisuell design.

Musik- och ljuddesign, 120 högskolepoäng: Programmet riktar sig till studenter som vill arbeta med ljud- och musikproduktion. Under utbildningen studeras ljudteknik samt musik- och ljuddesign.

Sätergläntan i Insjön utanför Leksand är en skola som utbildar med traditionen som grund i slöjdens folkliga tekniker väv, sömnad, trä, smide och stickning. Förutom de eftergymnasiala läsårsutbildningarna på 1–3 år anordnas även kortkurser i olika slöjdtekniker och material på en till fem veckor. Den svenska hemslöjdsrörelsen är huvudägare. Skolan spelar en viktig roll i arbetet att bevara och utveckla våra slöjdtraditioner, både konstnärligt och tekniskt. Till Sätergläntan är skickliga och erfarna slöjdare, hantverkare, formgivare, konstnärer och andra kulturarbetare knutna som pedagoger, föreläsare och inspiratörer.

Sätergläntans utbildningar har mycket gott rykte och eleverna får erkänt gedigna kunskaper i respektive ämne. För många elever är studier på Sätergläntan förberedande inför studier på högskolenivå. Många studenter från Sätergläntan har fått vidare till bland annat Beckmans Designhögskola och Högskolan för design och konsthantverk, HDK.

Sätergläntan driver även en butik som säljer slöjdföremål och högklassiga material både studenter och allmänheten. Sommartid drivs även café och galleri på skolområdet.

PlaygroundSquad i Falun är Sveriges äldsta yrkesutbildning för dataspelsutveckling. Utbildningen är en tvåårig YH-utbildning där studenterna kan välja mellan inriktningarna speldesign, spelprogrammering eller spelgrafik. Våren 2014 startade PlaygroundSquad även en skola med motsvarande inriktning i Manchester.

Leksands Folkhögskola har en designlinje på ett alternativt två år. Fokus ligger på att vara förberedande för högre designstudier. Eleverna studerar designprocessen som arbetsverktyg och de får jobba med design som spänner över stora delar av fältet, till exempel mode, inredning, grafik, förpackningar, miljöer och produkter. Tidigare elever har gått vidare till utbildningar hos bland andra Beckmans, HDK, Konstfack och Designhögskolan vid Umeå universitet.

1.7 Hur starkt är "formmedvetandet" mer allmänt i regionen? Och vad är de viktiga förklaringarna till att formmedvetandet är starkt eller svagt?

Om "formmedvetandet" är starkt eller svagt i Dalarna beror till stor del på hur vi definierar "formmedvetande", och vilka områden vi räknar till design- och arkitekturområdet. Som vi nämnde inledningsvis är den traditionella bilden av Dalarna med kurbits, dräkter och dalmålningar mycket stark. Jämfört med andra regioner är intresset för hemslöjd stort, och de flesta med rötterna i Dalarna känner en stark koppling till allmogens visuella uttryck. Det traditionella Dalarna lever på många sätt än idag, och vi kan inte heller bortse från de bilder från Carl Larssons hem som spridits långt utanför landets gränser.

En annan vurm som är påfallande stor i länet är intresset för 50-talet. Bilar, musik, kläder, möbler, porslin och övriga hushållsattiraljer från detta årtionde har många följare i vårt land, inte minst i Dalarna. Med detta följer också en sorts formmedvetande, och många objekt och byggnader från denna period håller verkligen hög klass, men intresset är nog i många fall rent nostalgiskt.

Intresse i samtida design och arkitektur är troligen relativt svagt i Dalarna, inte omöjligt lägre än i andra delar av landet. Kanske beror det på Dalarnas arv som vi har behandlat tidigare, eller så är det mer en fråga om stad kontra landsbygd. Och självklart påverkar detta förhållande även myndigheter och näringsliv i regionen.

1.8 Vilka områden är starka, finns det många arkitekter och designer?

Slöjd och konsthantverk som tar spjörn i det traditionella Dalarna är de självklara "vinnarna". Dessa områden står stadiga och självklara, både på grund av starka arv och väletablerad struktur med Dalarnas hemslöjdsförbund med hemslöjdskonsulenter och anslutna föreningar samt hemslöjdsbutiker och övriga försäljningsställen. Alla vill ha en bit av det "riktiga" Dalarna.

En annan gren som är relativt stark i Dalarna är **grafisk formgivning**. De senaste 15–20 åren har det funnits flera duktiga reklambyråer som jobbat med både regionala, nationella och internationella uppdrag. Det finns även många frilansande formgivare i länet, trots att utbildningen i grafisk formgivning är så pass ny på Högskolan Dalarna.

2/3 Utvecklingspotential / Svensk Form Dalarnas behov och hjärtefrågor

Ingen är fullkomlig. Alla kan utvecklas. Av den anledningen är det också lätt att säga att utvecklingspotentialen på alla nivåer inom design- och arkitekturområdet i Dalarna är mycket stor. Design kan integreras bättre med näringslivet, kultursektorn kan stärkas, branschgemenskapen kan förbättras, kunskapsutbytet kan öka och nätverken kan bli större och komplexare med fler kontaktytor. Svensk Form Dalarna kan och vill vara en del av denna utveckling i samarbete med andra aktörer i länet. På samma sätt som Svensk Form jobbar nationellt och internationellt för att stärka design- och arkitekturområdet vill vår förening jobba på regional nivå. Svensk Form Dalarna strävar efter att vara den självklara parten för både myndigheter, organisationer, professionella utövare och en designintresserad allmänhet. Med handfast samordning och tydlig riktning kan Svensk Form Dalarna tillsammans med andra aktörer utveckla kännedomen om vikten av ett starkt formmedvetande på alla nivåer i samhället.

Utvecklingspotential arkitektur

Att låta arkitekturen ta större plats i det offentliga samtalet ligger i Svensk Form Dalarnas intresse då vi anser att det gynnar samhällsutveckling i stort. Både de spralliga skolbarnen på lågstadiet och deras skröpliga mor- och farföräldrar mår bra av en stadsplanering och arkitektur som tar hänsyn till livets alla skeenden och behov på ett mänskligt plan. Detta måste vi bli bättre på att prata om.

Länets kommuner måste få ett större självförtroende när det kommer till planering och stadsutveckling. Hållbar utveckling med attraktiva miljöer och byggnader måste stå i fokus. De måste inse att dessa faktorer påverkar städernas attraktionskraft och framtida utveckling.

Ett offentligt och väl marknadsfört arkitekturpris under ledning av Dalarnas Arkitekturråd är ett bra komplement till utmärkelsen Årets Formbärare som Svensk Form Dalarna delar ut i oktober varje år. Här kan vi gemensamt samordna våra aktiviteter för bästa effekt i PR-hänseende. Varför inte samla dessa händelser och andra programpunkter under en ”Formvecka”. Genom att paketera olika aktiviteter under samma namn och koncentrera dessa till en begränsad period kan vi nå ut betydligt starkare. Hellre lysa starkt som en stjärna en gång per år än att glöda så svagt att ingen kan ledsagas i ljuset.

Utvecklingspotential utbildning

Betydelsen av kvalificerad högre utbildning kan inte underskattas. Inflyttning av kreativa och motiverade studenter innebär garanterat att flera av dem stannar i regionen efter avslutad utbildning. De startar nya företag och utvecklar innovationer. Och de får ännu fler människor att flytta hit. Det är en uppenbar svaghet att Dalarna inte har fler kvalificerade utbildningar på området.

För att lyckas med våra mål med att stärka design- och arkitekturområdet på lång sikt får vi inte glömma våra grund- och gymnasieskolor. Det är här intresset för problemlösning och kreativt skapande uppstår. Talang finns överallt, och vi måste alla hjälpas åt för att frigöra den

kraft som finns i våra barn och ungdomar. Vår framtid hänger på det. Vi kan inte utvecklas som region eller land genom att bli färre och backa bandet. Vi kan bara bli framgångrika genom delaktighet och utbyte av idéer. Där tankar möts och idéer krockar uppstår kraft som är svår att stoppa.

Rent konkret så är Svensk Form Dalarna intresserad av att samverka i pedagogiska projekt som stimulerar skapandet bland barn och ungdomar, genom bland annat Designlabb och workshops.

Utvecklingspotential debatt och offentliga samtal

Design och arkitektur är områden som berör. Därför får vi inte vara rädda för att diskutera dessa ämnen i offentligheten. Offentlig debatt och dialog gör att vi slipar våra argument och mobiliserar fler som vill arbeta för samma sak. Fler öppna föreläsningar, fler offentliga samtal, fler insändare, fler möten som gör våra nätverk större och fler gemensamma projekt ger fler och bättre idéer om vi hur vi angriper de utmaningar som vi har framför oss. Inom föreningen har vi även diskuterat hur vi på eget initiativ kan presentera egna idéer och visioner i syfte att igångsätta debatt och dialog.

Utvecklingspotential design

Ökad formmedvetenhet kommer med stolthet. Alla vill känna stolthet. Den som är stolt över Dalarnas arv och traditioner kan också känna stolthet över något nytt och samtida som inte har uppenbara kopplingar till historien. Tradition och utveckling behöver inte vara motsatsförhållanden. Tvärt om kan utveckling finna kraft och riktning i historien. Ett problem idag är att många byggnader som uppförs inte har någon regional förankring. Genom att utveckla modernt boende med utgångspunkt i det unika med Dalarnas tidigare bebyggelse får vi en tydlig linje framåt.

Det är ett lika stort problem att många formgivare inte ser skillnad på inspiration och plagiat. Det är en sak att förvalta arv och hålla liv i traditioner, men något helt annat att profitera på historien. Utmana och utveckla. Jämför till exempel Karin Larssons – för att ta en närliggande liknelse – alster med motsvarande objekt som andra skapande i hennes omgivning. Hur skulle dagens möbler och textilier se ut om de var lika nyskapande som Karins? Vill dagens formgivare i Dalarna verka i sin samtid eller harva i dåtid?

Utvecklingspotential media

Mycket av det designrelaterade som syns i regional media handlar som vi berört tidigare om heminredning. Vi måste dock lyfta design från en småmysig objektnivå om vi vill att gemene man ska ta design och arkitektur på allvar. Hur många fler svart/vita hem vill vi verkligen se i inredningsreportagen? Hur många olika dalahästar behöver vi omge oss av för att känna oss trygga? Intresseskapande artiklar som går på djupet vore välkommet, precis som fördjupning och debatt om arkitektur och stadsutveckling.

Svensk Form

Dalarna

Som förening kan Svensk Form Dalarna bli engagerade i den dialog som förs på insändarsidor och i sociala medier. Vi kan förbättra samarbetet med exempelvis DT och Nolltvå, både på redaktionell nivå och på marknadsföringsnivå. Vi kan bli bättre på pressbearbetning. Vi skulle även kunna promota Ewas krönikor i DT och tipsa henne om lokala och regionala frågor som Ewa kan ta upp i sina inlägg.

Utvecklingspotential mötesplatser

Det finns säkert ingen förening som inte skulle vilja ha en egen lokal. En mötesplats som alla hittar till. Ska vi tillsammans öka kännedomen om design- och arkitekturområdet och föra ut våra synpunkter och diskussioner i offentligheten är det också av vikt att kunna visa upp oss. Design och arkitektur är i högsta grad visuella områden. Av den anledningen bör en lokal också vara belägen så att den syns, och låta innehåll och budskap ta plats och nå ut.

Svensk Form Dalarna har idag ingen fast lokal, utan arrangerar sina evenemang på den för ändamålet bäst lämpade platsen (eller minst dåliga...). Föreningen har dock visioner om att på sikt i någon form etablera och driva ett ”**Design Center**” i Dalarna. Inspiration hämtas delvis från Malmö där regionalföreningen Svensk Form Syd sedan 1964 framgångsrikt drivit sitt **Form/Design Center** i en egen byggnad. Form/Design Center är en öppen mötesplats där samtalet om formens, arkitekturens och designens betydelse för människa och samhälle förs. En publik arena där aktuella frågor, uttryck och möten mellan kultur, forskning, näringsliv och den offentliga sektorn görs möjliga, med reflektion och nyfikenhet för såväl internationella infallsvinklar som lokal närvaro. Form/Design Center i Malmö fungerar som en arkitektur- och designscen för både fördjupande och reflekterande utställningar, blandat med mindre och kortare nedslag i vad som händer just nu inom fältet Svensk Form verkar inom. Huset fungerar även som ett socialt rum för workshops, föreläsningar och offentliga samtal.

Vi anser inte att det är någon omöjlighet att etablera något liknande i Falun/Dalarna. Om vi hade en tiondel av de resurser som Form/Design Center i Malmö har skulle vi ha drygt en heltidsanställd, en egen lokal på minst 50 kvm och omsätta ett par miljoner. Bland annat. En omöjlighet? Nej, det tycker vi inte. Malmö är ju inte ens tio gånger så stort som Falun.

Regionalt Designcenter Jämtland är också ett exempel på en centralt belägen lokal som fungerar mycket bra som skyltfönster och mötesplats. Svensk Form Jämtland har ett mycket gott samarbete med de som driver designcentret och de kan intyga om att det verkligen främjar verksamheten och berikar alla berörda genom fler möten och bredare dialog.

Svensk Form

Dalarna

Svensk Form Dalarna har tidigare deltagit i en workshop som arrangerades av näringslivskontoret i Falun inom ramarna för projektet ”**Mötesplats och kluster inom kulturella och kreativa näringar**”. Projektet syftade till att ta fram en handlingsplan för att etablera en mötesplats för kulturella och kreativa näringar i Dalarna. De undersökte också hur kompetensförsörjningen inom regionen kan ökas genom att etablera yrkeshögskoleutbildningar inom kulturella och kreativa näringar som komplettering till nuvarande högskoleprogram samt yrkeshögskoleutbildning inom dataspelsutveckling. En tilltänkt lokal för detta var Storas gamla Vitriolverk strax utanför centrala Falun.

Svensk Form Dalarna anser att en mötesplats inom kulturella och kreativa näringar i Falun är en mycket spännande tanke, och att föreningen på ett naturligt sätt kan bidra till den kreativa miljö som är själva byggnadens fundament.

Svensk Form Dalarna listar följande önskemål på en dylik plats:

Ett offentligt rum – Lokalen ska ha en del som är öppen för allmänheten. Alla som är intresserade ska få tillträde till den offentliga delen av byggnaden. Alla ska känna sig välkomna. Ingen ska känna att man måste ha ett specifikt ärende eller en inbjudan för att vistas i lokalen.

Utställningar – I den del av lokalen som är öppen för allmänheten ska det finnas möjlighet att arrangera utställningar som tar en större del av ytan i anspråk, men även mindre utställningar som kan visas löpande utan att inkräkta på lokalens ordinarie verksamhet.

Föreläsningar – I den ”öppna” delen av byggnaden ska det vara möjligt att genomföra föreläsningar, seminarier och filmvisningar. Dessa aktiviteter ska bidra till att skapa en öppen och kreativ miljö där diskussion, fördjupning och inspiration är självklara beståndsdelar. Samtidigt får de företag, organisationer och individer som är verksamma i byggnaden möjlighet att skapa och vara delaktiga i sammanhang som både främjar den egna verksamheten och bidrar till ett positivt samhällsklimat där synen på och förutsättningarna för kulturella och kreativa näringar utvecklas.

Scen – Mobil eller permanent, bör finnas för att möjliggöra mindre konserter och övriga framträdanden.

Servering av kaffe, mat och dryck – För att skapa en mötesplats där idéer föds och delas behövs en bra café-/restaurangdel. En servering av bra kvalitet har även möjligheten att bli en attraktion av egen kraft. Det ska inte vara främmande att ta sig till lokalen för att äta lunch, även om man inte har något annat ärende i byggnaden. Den goda maten, det trevliga bemötandet och den kreativa miljön skapar tillsammans en dragningskraft få andra arbetsplatser i regionen har.

Dynamik – Stora och små företag, väletablerade och nystartade, skapar tillsammans en unik dynamik. De stora och väletablerade inspirerar de mindre, samtidigt som förutsättningarna för ett ömsesidigt resursutbyte blir goda.

Uppbyggnadskontrakt – En del av byggnaden/byggnaderna kan bestå (permanent eller över en begränsad tid – tänk rivningskontrakt) av flexibla utrymmen som inte nödvändigtvis behöver ha samma standard som övriga kontorsutrymmen. Konstnärer, nyetableringar etc kan

Svensk Form

Dalarna

vara behjälpta av billiga lokaler under begränsad tid. Lokalerna kan även vara till nytta för permanenta hyresgäster i samband med tillfälliga projekt mm. Genomströmningen av kreativa människor som dessa lokaler kan skapa är även till gagn för mötesplatsen i sin helhet, och hjälper till att skapa dynamik och spännande möten.

Möteslokaler (stol/rum, hyra/timme) – En del av kontorsmiljön kan med fördel ha en flexibel upplåtelseform. Det ska vara möjligt att hyra konferensrum/arbetsrum/skrivbord utifrån behov på dag- och timbasis. Denna flexibilitet är en viktig framgångsfaktor för en plats som vill locka till möten och samarbeten mellan olika företag och kreatörer.

Tjänsteföretag (administration/ekonomi/juridik) – Det kan vara en fördel att det finns vissa servicefunktioner i byggnaden som hyresgästerna kan dela på. Det är troligen inte alla företag i byggnaden som tex kan hålla sig med egna ekonomer och jurister. Finns det några fristående konsulter med denna inriktning i byggnaden finns möjligheten att på ett enkelt sätt erbjuda professionell hjälp i frågor som ”den vanlige kreatören” inte behärskar.

Idé (vem pratar jag med) – En viktig uppgift som byggnaden och mötesplatsen har är att agera ”tvättsvamp” och bollplank för kreativa idéer. De företag och organisationer som är verksamma i byggnaden ska vara synliga, och det ska vara lätt – även för en utomstående – att närma sig mötesplatsen och leta rätt på en kanal för sina idéer.

”Kissa, kaffe, köpa” – Inom besöksnäringen pratas det ofta om att dessa tre ”k” krävs för att skapa ett komplett besöksmål. Service och mervärden avgör ofta hur besökaren upplever ett besöksmål.

Svensk Form Dalarna

Mikael Granberg, ordförande

Svensk Form

Dalarna

Källor och referenser

www.hemslojden.org/forening/dalarnarnas-hemslojdsforbund

www.hemslojd-tidningen.se

www.alicelund.se

www.walstedts.se

www.dalarnasmuseum.se

www.clg.se

www.jobshandtryck.se

www.pappelina.com

www.lyckaform.se

www.frokenkumlin.se/gallery

www.dalarnamodern.se

www.verket.se

www.mekensmedjebacken.se

<http://old.arkitekt.se/s32594>

www.trastad.se

www.byggdialogdalarna.se

www.fiskarhedenvillan.se

www.du.se

www.designjamtland.se

www.teknikdalen.se

www.saterglantan.se

www.playgroundsquad.com

www.leksand.fhsk.se

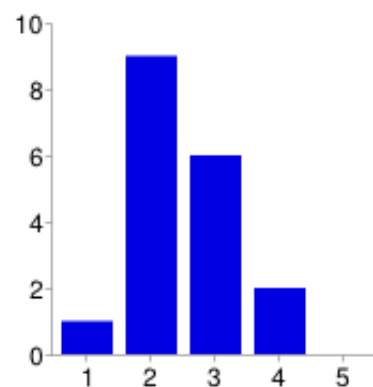
www.formdesigncenter.com

DEL 1: Nuläge – Hur ser det ut idag gällande arkitektur och design i Dalarna?

1. Hur starkt anser du att "formmedvetandet" är i regionen...

...hos allmänheten?

1	1	6%
2	9	50%
3	6	33%
4	2	11%
5	0	0%

...hos myndigheter?

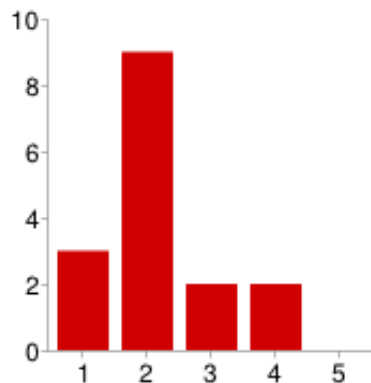
1	3	17%
2	9	50%
3	3	17%
4	1	6%
5	0	0%

Svensk Form

Dalarna

...inom näringslivet?

1	3	17%
2	9	50%
3	2	11%
4	2	11%
5	0	0%

Vad är förklaringarna till att formmedvetandet är starkt eller svagt?

Det känns som att det finns en bra tradition av form och formmedvetenhet i länet men att det i dagsläget inte är så många aktörer som arbetar för området i sin helhet. Det är många gånger en outnyttjad resurs, både för medborgarna och de som verkar i området.

Brist på kunskap och intresse.

Jag tycker att begreppet är lite otydligt. Hur definierar ni begreppet? Jag anser att många är medvetna om att formen spelar en roll, men att alla undervärderar den. Jag tror helt krasst att formmedvetandet tenderar att bli svagare ju lägre ut från storstäderna man kommer. I ett landskap med så starkt kulturarv som Dalarna tenderar man att fastna i gamla former och "älta" dalahästar till leda...

Jag tycker att kunskapen är låg och att området generellt överlämnas till de få professionella som verkar i länet. Utanför de större städerna (staden?) i länet finns det inga arenor som visar eller för samtal som medvetandegör och på så sätt skapar en ökad formmedvetenhet. Den medvetenhet och kunskap som finns är väldigt historisk och traditionsbunden, mer förankrad i hemslojd och byggnadsvård. Mer av bevarande karaktär än att se form som något som ständigt pågår och utvecklas i ett samhälle.

Formmedvetandet "konkurrerar" med så många andra mål och intressen att det är svårt att se enskilt, i synnerhet hos näringslivet. De olika kulturerna inom olika områden gör att formmedvetandet hamnar mer eller mindre åt svagt eller starkt.

Det känns nog i allmänhet inte viktigt.

Tyvärr har formmedvetandet av någon underlig anledning en tendens att vara svagare utanför storstadsregionerna, åtminstone för samtida formuttryck.

Mycket jantelag, svårt för människor att sticka ut. Lite ängsligt. Många informella nätverk som håller tillbaks kreativa människor.

Tror och känner att det är generellt väldigt svagt och stillastående stampande med få briljanta undantag som tex falurödfärgs olika projekt och Dalarna modern där man försöker blanda det gamla med det nya. Tror detta beror på dåliga flöden av information och rundgång inom dessa. I Dalarna är man fast i trygghet och tradition och rädd för det nya.

Svensk Form

Dalarna

Jag tror att det fortfarande finns mycket fokus på stora och tunga industrier. Jag tror också att många små brukssamhällen, som vi har mängder av i Dalarna, också generellt fortfarande har en smal syn på form och design. I många sammanhang saknas drivande förespråkare för design, och det design är och står för idag. Jag tänker på design som bland annat innefattar begrepp som design thinking, service design, participatory design, user experience, m.m. Jag tror att hela samhället skulle ha enorm nytta av att fler anammade design i dess vida betydelse. Både samhällstjänster, företag och kulturvärlden (mat, konst m.m.). Är gärna med och tänker och diskuterar kring dessa frågor om intresse finns.

Bristande intresse och/eller utbildning. Svagt fokus på form och arkitektur hos lokaltidningarnas kulturredaktioner, liksom inom kommunala myndigheter och länsstyrelse.

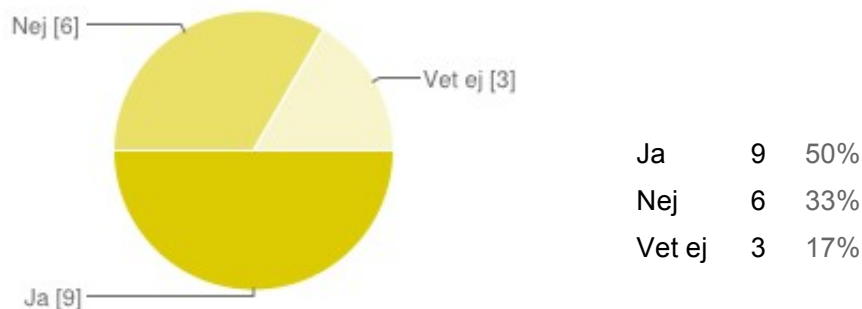
Jag tror att formmedvetandet är lågt hos näringsliv och myndigheter (bortsett från landstinget) för att vi traditionellt har haft ett näringsliv kopplat till basindustrin. Intresset för inredning och design har dock ökat hos privatpersoner senaste decenniet som en följd av trender i samhället i övrigt. High end design och arkitektur är dock i stort sett ointressant och okänt i Dalarna. Här ligger fokus på traditionell design kopplad till dalakulturen. Näringslivet är ganska obildat när det kommer till nyttan av design och god arkitektur, utom några fläckvisa undantag som medverkat i tidigare satsningar för att höja just den medvetenheten.

Myndigheter visar litet intresse medialt för formmedvetenhet. Frågan verkar inte vara prioriterad. Det är snarare föreningar och viss del näringslivet som visar väg. Privat personer känns också mer intresserade. Men kunskapen varierar dock.

Tror att det har mycket med tradition att göra. Finns ju väldigt mycket traditionell hemslojd, men kanske inte så mycket utrymme för nytänk. Funkar sällan bra att öppna en designaffär i Falun. Folk flest är inte villiga att betala mycket pengar för en designad produkt. De har inte det intresset och ser därför inte värdet i en unik och formgiven produkt. Butikshyrorna i Falun är dessutom så höga att om du vill ligga centralt att det är näst intill omöjligt att driva en liten specialbutik. När det är snack om hantverk så är det dessutom de gamla, traditionella formerna som går hem hos de flesta.

2. Hur är intresset för design och arkitektur?

Finns det i Dalarna ett intresse av att lyfta betydelsen av design och arkitektur?

Om ja, var sker det idag (exempelvis genom föreningar, arenor, museer eller motsvarande institutioner) och hur kan detta komma till uttryck?

Det sker nog inte alls...

Det finns vissa institutioner som driver på intresset och gör ett gott arbete för att sprida det, t.ex. Magasinet i Falun som ordnar en hel del design- och formrelaterade arrangemang, och Avesta Art är ett annat exempel. Svensk form gör givetvis också ett jobb, men syns inte utåt på samma sätt som dessa två. Detta skulle man troligen kunna förbättra.

Den här enkäten och föreningen bakom visar att det finns engagemang och vilja. Det finns sedan givetvis ett stort kunnande och vilja att lyfta frågorna inom de yrkesgrupper som arbetar inom området i länet.

I Falun finns det arenor som lyfter frågorna exempelvis, Dalamodern, en stor utställning som visas på Magasinet i Falun och är ett försök att samla aktörer inom området som har anknytning till länet. Men samtidigt har flera av de utställarna ingen verksamhet i länet, de kommer härifrån men bor och verkar i storstadsregionerna. Så resten av året är det ganska tyst. Och för de som inte passerar Falun eller bor i norra Dalarna sker inte så mycket. Däremot finns det ett genuint intresse av att göra själv, men då oftast kopplat till hemslöjd och hantverk.

Vissa aktörer har ett intresse, t ex Dalarnas museum, Dalarna Modern/Magasinet, Svensk Form Dalarna, Carl Larssongården m fl.

Jag tycker man borde skilja på arkitektur och design, de två begreppen kan vara så olika i kunskap och uppfattning. Design är ett lättare ämne och mer "populär", en tydlig trend. Design är en typ av populärkultur. Vår region håller sig själv stark inom design och hantverk, men arkitektur...? Nej, så känns det inte.

Inom min organisation i daglig handläggning, bevakningsområden, byggdialog och arkitekturråd.

Undantagen och eldsjälarna finns men motståndet hos näringsliv och kommun är ledsam.

Magasinet har exempelvis genom Dalarna Modern Showroom & Marketplace försökt att lyfta samtida konst och design med koppling till Dalarna. Svensk Form med sina Formbarer är ett annat exempel.

Svensk Form

Dalarna

Från Svensk Forms sida finns det en ambition att lyfta betydelsen men jag är oklar på vilka andra aktörer som finns. Några av konsthallarna, till exempel Meken i Smedjebacken, arbetar mycket med samtida konsthantverk men de har ingen uttalad agenda att arbeta för området.

Jag upplever att intresset är tämligen stort och större i större städer i vår region, så som i Falun. Jag upplever att det kanske inte är helt lätt som formgivare att synas idag, men vet att det finns möjligheter via ex magasinet i Falun, samlingsutställningar och liknande via konstföreningen etc...

Ja hos verksamma inom KKN (Kulturella och Kreativa Näringar) finns ett intresse av att öka intresset för området.

Om du anser att det inte finns ett intresse, är det en brist, och hur skulle det i så fall kunde förbättras?

Man skulle kunde göra det enklare för små specialbutiker och kaféer/bagerier att överleva inne i centrum. Jag tror att det skulle kunde påverka utseendet på både hus och utemiljöer. Det kanske skulle öka intresset för form och kvalitet i största allmänhet. Alla butikskedjorna skapar samma, triste lokaler överallt och man blir ganska blasé i hur man ser på sina omgivningar.

Anser att intresset är svalt i Dalarna, men har inget bra förslag, på rak arm hur det skulle kunna förbättras. Fler initiativ liknande svaren ovan kan kanske vara ett sätt.

Dalarnas största problem är oginheten, man Bill inte att sin granne ska lyckas. Fast när den har det stoltserar man med sin granne. Mando Diao är ett utmärkt exempel. Det finns en oerhörd kunskap i Dalarna men kommun och landsting är usla på Att skapa plattformar och mötesplatser. Man satsar på köpcentrum och dålig mat som gör befolkningen slappare fattigare och fetare.

Jag upplever att intresse finns men att de finns för få institutioner/aktörer som gör/samtalar/skapar debatt kring vad design är och i vilka olika kontexter den syns. Jag upplever också en viss tröghet i relation till det rika kulturarv och tradition som finns. Den är inte bara en skattkista utan även en formbörda. Förbättringar? Att möjliggöra föra unga designers/kreativa näringspersoner att försörja sig i länet så att det inte dräneras på formkompetens. Skapa fler utställningsytor och nätverk för människor som verkar i området samt koppla till det lokala näringslivet.

Här finns mycket intressant som skulle kunna göras! Det är många i länet som arbetar med form på olika sätt, både i det folkliga och det mer moderna. Det skulle kunna samordnas och visas upp på ett mycket tydligare sätt.

Det är självklart att det finns områden, institutioner, företag och organisationer som inte har intresset, men som skulle må gott av att ha det. Jag tror att det är ett ganska stort (men viktigt!) jobb att sätta sig in i dessa, och hitta de ämnen som engagerar dessa och därifrån komma till lösningar som skulle lyfta medvetenheten och intresset hos dessa. Detta är en del i designprocessen, och känns väldigt knepigt att sätta fingret på här i enkäten.

Okunskap. Det behövs tydliga exempel på designens betydelse.

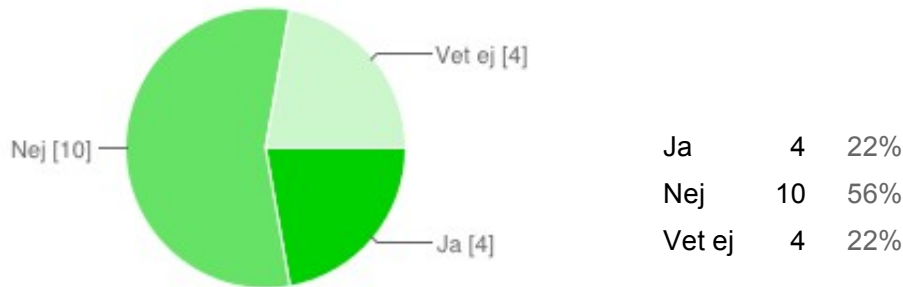
Ekonomi och brist på kunskap går alltid före design och arkitektur. Svårt att se hur en förbättring skulle kunna ske.

Absolut det borde stå högt på agendan. Vi med vår spännande timmerhustradition borde ligga i framkant vad avser modern arkitektur. Kiosken vid Ornäsloftet är ett gott exempel på mod och utveckling. Mer sånt!

Det skulle kunna spridas genom intressanta aktiviteter, debattinlägg och via word-of-mouth.

3. Mötesplatser

Finns det självklara mötesplatser för design och/eller arkitektur i regionen?

Vilken form har dessa initiativ (genom företag, organisation eller annan form)?

Igen undantagen är fantastiska men för få. Och iochmed att de är för få styrs de av för få människor som ivärsta fall skapar likriktning. Då de flesta av dessa mötesplatser drivs av kommersiella intressen riskeras även progressiviteten och drivet framåt

I min värld är dessa Magasinet i Falun och Avesta Art. Arkitekturråd delvis byggdialog

Skulle vara Magasinet då som har den rollen idag.

Inte tillräckligt. Dalarna Modern är exempelvis ett jättebra initiativ men det hade gärna kunnat utvecklas med mer stöd.

Eller kanske nja... beror på vad man räknar som mötesplats. Magasinet? De träffar som Svensk Form har? Carl Larsson gården? Svår fråga. IKEA? Ja, kanske Magasinet i Falun eventuellt. Se ovan. I övrigt väldigt torftigt.

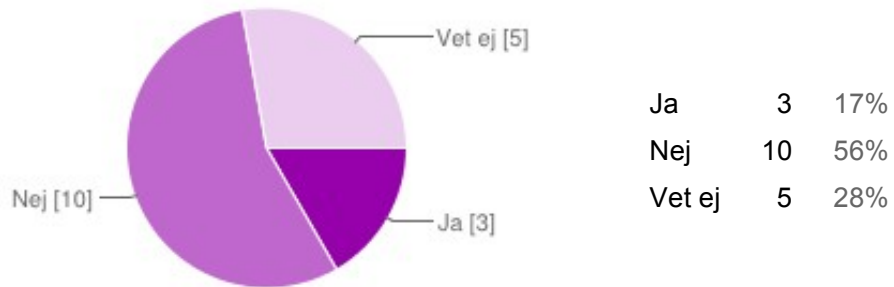
Inte många, men Dalarna Modern Showroom & Marketplace är/har varit en... Och så Svensk Forms träffar, så klart.

Jag tänker på Magasinet i Falun, på Dalarnas museum, men skulle såklart gärna se att det fanns en ännu naturligare plats för intresserade i länet som vill synas med sina produkter och bidra till att öka synen på form och design inom dalarna. Vi har staka symboler och varumärken som bär regionen idag. Men här finns också möjlighet för så många andra att delta och bidra.

Det kanske är värt att nämna Svensk Form Dalarnas Formbarer. Möjligen ska vi också räkna med Avesta Art, Meken m.fl.

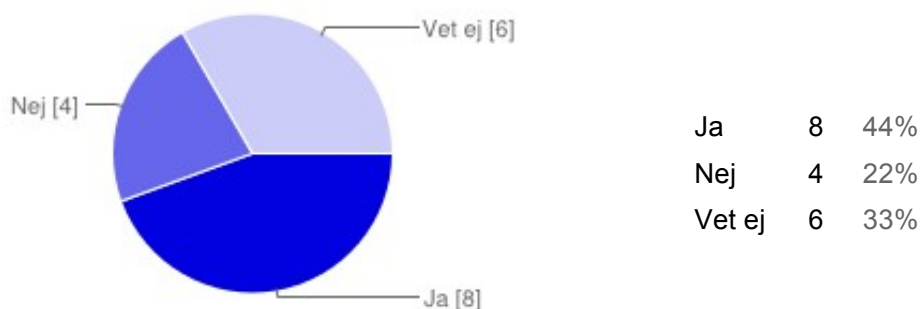
4. Nyhetsbevakning

Finns design och arkitektur företrädd i nyhetsbevakning och debatt i lokala medier?

5. Utbildning

Har kvalificerad utbildning och forskning med inriktning mot form, design och arkitektur stor betydelse för design- och arkitekturklimatet i vår region?

Vilka utbildningar i Dalarna påverkar länets design- arkitekturklimat positivt, och på vilket sätt utmärker de sig?

Jag har inte koll på vad högskolan i Dalarna gör, alla mina studerande som går modedesign väljer att söka sig till textilhögskolan i Borås, HDK Göteborg, Beckmans och Konstfack i Stockholm. En kommer att återvända efter kandidatexamen på Beckmans i vår då hon blivit erbjuden arbete som modedesigner på Jofama. Men jag är helt övertygad att utbildningar på högre nivå påverkar och om de fanns(finns?) tillför både debatt och att kompetens tillförs länet. Men det måste också finnas ett arbetsliv och möjlighet att försörja sig.

Sätergläntan - påverkar positivt på hemslöjdsfronten Playground squad - påverkar positivt och lyfter spelutveckling

Vet ej.

Känns ej som att det finns kvalificerad utbildning och forskning i Dalarna, men om det fanns skulle det sannolikt påverka intresset för design och arkitektur positivt.

Har svårt att se det. Högskolans mediautbildningar har några doktorander...

Tyvärr har ingen utbildning i Dalarna tillräckligt hög klass. Sätergläntan undantagen. Det gör att utländska utbildningar eller storstädernas högskolor är de ända vettiga alternativen

Svårt att uttala mig om detta

Jag har dålig inblick i utbildningsutbudet i Dalarna. Det jag vet är att det INTE finns någon konkurrenskraftig designutbildning på högskolenivå i regionen.

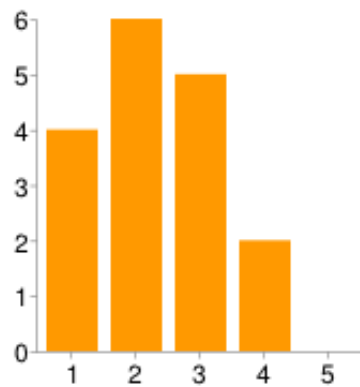
Det finns ju hantverksskolan Sätergläntan som har väldigt gott rykte. Denna är ju ett bra dragplåster för att locka hit form- och hantverksintresserade människor.

Jag tror att kvalificerade utbildningar är väldigt betydelsefulla, men känner inte till någon i Dalarna som utmärker sig.

Vet ej

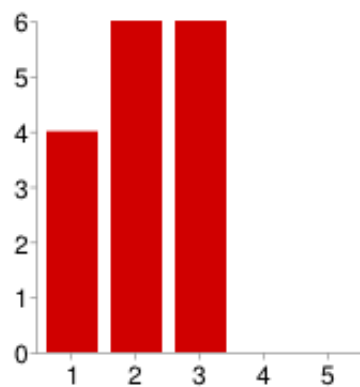
6. Intresse för god arkitektur

Hur stort är intresset av god arkitektur bland länets myndigheter?

1	4	22%
2	6	33%
3	5	28%
4	2	11%
5	0	0%

Hur stort är intresset av god arkitektur bland byggherrar och byggföretag i länet?

1	4	22%
2	6	33%
3	6	33%
4	0	0%
5	0	0%

DEL 2: Utvecklingspotential i Dalarna på design- och arkitekturområdet

1. Vilka arkitektur- och designområden är starka i Dalarna? (t.ex. arkitekter, formgivare, konsthantverkare)

Inom konsthantverk, slöjd och delvis formgivning finns många skickliga och välutbildade utövare som bor och verkar i länet. Vad gäller byggnader med hög arkitektonisk kvalitet har de enligt min uppfattning oftast ritats av namnkunniga arkitekter som är eller har varit verksamma utanför länet, även om det finns undantag (ex. Jack Hanson).

Konsthantverket är starkt utifrån den levande hemslöjdstradition som finns. Kulturarvet och konsthantverket är otvetydigt starkast. Det finns dock även mer samtida design, men den måste lyftas tydligare för att synas.

Finns en del konsthantverkare som vågar tänja gränserna men som ändå bottnar i traditionen. Finns en del arkitekter som arbetar liknande exempelvis Hans Murman eller Jakob Hidemark.

Konsthantverk

Det finns nog ganska många arkitekter, och en hel del relativt framgångsrika hantverkare. Men i övrigt rätt så tomt...

Konsthantverkare starkare än arkitekter. Formgivare verk- samma i Dalarna är få. Konsthantverkarna känns ju starka i Dalarna. Det finns det en lång tradition för. Kvalitetshantverk i mindre skala finns det ju mycket av. Professionella formgivare som kan leva av sin verksamhet är det nog värre med

Konsthantverk är starkt, mycket textil och även keramik. Dalarna har starka traditioner i folkligt hantverk och hemslöjd, utifrån det finns många aktörer. Men södra Dalarna börjar komma fram i det mer samtida konsthantverket. Även en del formgivning ex, Playsam, Pappelina etc.

Konsthantverket känns starkt, och har mycket traditionellt arv som ger en extra skjuts. Arkitekter och formgivare finns ju, men det känns som att vi har en ganska nedtonad och dyster designscen i Dalarna.

Konsthantverkare. En del av Dalarnas identitet. Konsthantverkare

Formgivare och konsthantverkare är det gott om!! Både på professionell nivå och hobby verksamhet. Många jobbar i natur material, skogen och landsbygden har stor påverkan, också våra traditioner och svenskhet. I positiv bemärkelse. Arkitekter har jag ingen koll på.

Orkar man kämpa så är Dalarna kanske Sveriges bästa plattform för kreativa näringar oavsett medium. Vi har en fantastisk historia och kunskap som inga andra i Sverige. Men vi måste verkligen omfamna vad vi har eller förlora det för alltid

Konsthantverk och design kopplat till kulturhistoria, men även byggnadsvård är relativt starkt.

Design och hantverk

2. Vad ser du för utvecklingspotential i Dalarna på arkitektur- och designområdet?

Turistflödet till dalarna är stort och där finns fortfarande massor mer att göra och utnyttja tror jag.

Oändlig potential, med massor av utmaningar.

Jag tror att det, främst vad gäller arkitektur, går att göra en hel del genom att på olika sätt uppmärksamma byggnation med hög kvalitet (Rödfergspriset är ett bra exempel). Utbildning och forskning är förstås viktigt men också att medvetenheten och ambitionen hos myndigheter (läs stadsbyggnadskontor och länsstyrelse) höjs vad gäller estetiska kvaliteter i byggandet. Man måste också se framåt och inte bara värna om den traditionella byggnadskulturen.

Jag tror att det vore fantastiskt om man fick ett riktigt levande aktivitetshus som blev en självklar plats för utställningar, föreläsningar, cafémöten, workshops osv. Intresset och medvetenheten omkring formgivning kanske skulle öka folk fick det lite mer lättillgängligt..

Det finns mycket att göra. Det handlar om att få in rätt personer på rätt plats och förstå designens och arkitekturens stora betydelse för människors välbefinnande (man bor kvar på/flyttar till en plats som känns spännande att vara på). Fokus bör ligga på att stärka tänket inom befintliga kanaler, stötta de aktörer som finns, säga ja till spännande projektidéer m m. Tror dock inte att flera offentliga tjänster (typ konsulent för design/arkitektur) är rätt väg att gå för att stärka utvecklingen.

Oerhörd det är en svältfödd marknad och då vi börjar se utflyttningen från städerna hos 70 80talisterna är det upp till oss att erbjuda de som söks, före alla andra

Fånga upp arkitekturintresset via Högskolan bibliotek. Tjänstedesign kan eventuellt få hjälp av IT-företag, reklambyråer och Högskolan.

Om arkitektur och design får ett värde som kan ställas mot ekonomi finns möjlighet till utveckling. Detta är dock svårt då politiker, beslutsfattare och beställare bara ser till kostnader.

Finns utvecklingspotential. Fler mötesplatser med bla öppna evenemang och högre utbildning.

Utifrån ovan nämnda perspektiv borde steget att utveckla/förnya/fördjupa uppdatera designområdet inte vara svårt. Men det krävs plattformar för att människor ska mötas och skapa ny kunskap.

Det är stort. Se bara på tävlingen kring en ny folkdräkt där Dalarna vann. Karin Ferner är framstående eller Anna Sjons

Det vore intressant att få fler mötesplatser och fler knutpunkter för länets designområden. Det finns många enskilda aktörer och stor kreativ kraft men få sammanslutande organ som kan lyfta fram detta. Ett formcenter kanske? Eller en formkonsulent? Någon eller något som kan vara spindeln i nätet.

Inom design skulle det vara intressant att ha just fler utbildningar knutna till vår region. De design företag som finns måste växa och vara lönsamma för att överleva och utvecklas. Vore intressant att skapa kluster av företag med gemensamma nämnare. Arbeta tillsammans med någon typ av gemensamt mål. Eller projekt. Men att det ska ge vinst är viktigt.

Fortsätta utveckla kopplingen till kulturhistoria och byggnadsvård (kanske med högre utbildning), satsa på att öka medvetandet hos näringsliv och myndigheter, skapa kreativa nätverk och kluster. Jag ser en stor potential i att arbeta med designens betydelse för besöksnäringen.

3. Hur skulle design och arkitektur kunna integreras starkare och mer naturligt inom olika områden som gynnar kulturen och vår regions utvecklingskraft? (Tänk utifrån kulturens och det gemensamma utgångspunkt. Samhällsnytta/samhällsutveckling snarare än tillväxtfrämjande/monetärt perspektiv)

Jag tror att man skall prata mer om det i skolan. Man kanske skulle kunde ha designhistoria som en del av slöjdämnet i skolan. Viktigt också att skapa vackra miljöer i skolor för att öka medvetenheten omkring design och arkitektur. Tror det skulle ha en positiv effekt på många plan.

Jag anser att det inte finns ett motsattnförhållande. Använd designprocessen i lokala utvecklingsprocesser, bejaka design och arkitektur i olika satsningar inom skola, omsorg och näringsliv.

Genom att skapa naturliga mötesplatser och arbeta med att höja kunskapsnivån. Form- och arkitekturfrågan borde integreras mer i kommunernas och länets byggnadsplaner. Det ger hälsosammare och trivsammare livsmiljö för medborgarna.

Fler mötesplatser utan kommersiella intressen såsom konsthallar och formcenter, ger inspiration, kreativitet och stolthet till bygden.

I det vidare designbegreppet där även hållbara perspektiv på miljö/människa räknas in tror jag att fler initiativ att upprätthålla slöjd/hantverkskunskap är viktig. Att kunna saker med sina händer, att göra det vackert är identitetsskapande och skapar naturliga samtal om hållbarhet. Människor som är trygga i sin identitet och tillhörighet vågar också möta det nya och klarar förändringar. Mer estetisk verksamhet i skolan och fler initiativ och mötesplatser för att "göra". Mer satsningar på moderna kunskapsplatser/banker - virtuella museer, digitala kurser/möten? (I detta stora län där resvägarna kan bli långa.)

Vi har ca 7 år på oss innan vi verkligen behöver vara klara. Det behövs enkla lösningar för företagande, utbildningar Men även dagis skolor osv. Då kunskapen kommer flytta hem igen Men behöver satsa på de unga i regionen som det ser ut idag är det ett skämt. Det är gubbar och tanter som satsar stora pengar på meningslöst dyra teknikalösningar inom it bl.a. Vill vi kan vi men vi lär tänka om. Och för att rädda trädet måste man säga av endel grenar

Våga bygga nytt med fötterna i traditionen men med helt nya grepp. Våga utmana och inte vara så rädda. Husen vid slussen i Falun är ett dåligt exempel på rädsla och bebyggelse som inte är platsanpassat. Hyreshuset vid Byggmax är dock bättre. Kommunen borde styra upp bostadsbyggandet och värna om verkligt god arkitektur. Hade hålkarna vid Järlinden varit oantastade hade vi haft ett arkitektoniskt besöksmål.

Svårt att tänka samhälls nytta och inte tillväxt. Ska det vara bidragsberoende verksamhet? Regionen bör fokusera på vad man är bra på samt försöka tillföra något nytt, det är lite varning när det blir stereotyp. Det kanske är det som någon borde bidra med så att regionens design testar lite gränser och blir lite nyskapande, men samtidigt vilar på traditioner?

Jag tror inte att en konsulent är lösningen på problemet. Design och arkitektur skulle kunna omfamnas av konstkonsulent och länshemslöjds konsulenterna (vidga dessa begrepp). Här fyller också Svensk Form en viktig funktion. Optimalt om man kan styra pengarna till dem som är verksamma inom design och arkitektur istället för att tillsätta en administrativ tjänst.

Svensk Form

Dalarna

Har svårt att se någon realistisk väg att komma dit. Personer i beslutande ställning som har det kunnande, det sättet att tänka, som krävs är få.

Intressant fråga, men det kräver en mindre uppsats och det har jag inte tid med just nu.

Jag tror, som jag skrev tidigare, att detta är en fråga som kräver en ganska stor process för att träffa rätt. Ordentlig behovsresearch och deltagande designprocess (participatory, där man involverar folk från olika håll i samhället t.ex.). Man kan göra massor för vårt samhälle, men det kräver en ordentlig designprocess för att träffa rätt. Man ska inte underskatta svårighetsgraden. Service design och user experience skulle vara ledande designprinciper i den här typen av utveckling.